

Anansi en de grote oversteek

Robbert van Sluijs 9 december 2014

De sluwe, listige maar meedogenloze spin Anansi is de held van de Caraïben. Geen tegenstander zo sterk, geen vijand zo gevaarlijk of Anansi is hem te slim af. Anansi stamt uit de religie van de Asante uit Ghana en is met de slavernij mee naar de Caraïben verhuisd. Daar is hij het symbool van het stille verzet tegen de slavenhouders geworden: Anansi, de nietige spin, verslaat zijn sterkere vijanden niet door spierkracht maar door woorden en slimheid.

De oorsprong van Anansi

Anansi is de spinnenheld van de Asante in Ghana. Aan het einde van de 17^e eeuw is er een groot en machtig Asante-koninkrijk ontstaan dat tot het einde van de 19^e eeuw standhield. Toen is het door de Engelsen verslagen, ingelijfd in hun toenmalige Goudkust (Gold Coast) kolonie, waaruit in 1957 het huidige Ghana ontstaan is. De Asante, de talrijkste van de bevolkingsgroepen van Ghana, hebben nog steeds een koning (sinds 1999 Koning Osei Tutu II). Hun taal, het Asante, is de meest gesproken variant van het Akan of Twi.

Anansi in de Caraïben

Door de slavenhandel in de 17e, 18e en 19e eeuw zijn veel Afrikanen naar de Caraïben gebracht. De Anansiverhalen zijn meegereisd en hebben zich over bijna de hele Caraïben verspreid. Op Aruba, Curaçao en Bonaire vinden we ze – in het Papiaments – terug als *cuentanana di Nanzi* en in Suriname heten ze in het Sranantongo *Anansi-tori*. Allebei betekent dat letterlijk Anansiverhalen. De verhalen hebben zich wel aangepast aan de nieuwe omgeving. Sommige verhalen spelen zich nu op plantages af waar Anansi bijvoorbeeld voor de koning werkt. De ene keer moet hij hinderlijk onkruid weggakken, de andere keer aardappels rooien of meehelpen om suiker te kappen en te verwerken. Daarnaast heeft Anansi nog maar weinig tot geen contact meer met de spirituele wereld: de oppergod Nyame is bijvoorbeeld vervangen door Tijger. Meer nog is Anansi symbool geworden voor de machteloze, onderdrukte Afrikaan op de plantages en Tijger de machtige onderdrukker. De kleine Anansi weet dat hij veel minder sterk is dan Tijger, maar hij is hem altijd te slim af. Zoek op Youtube op Nanzi en Tijger voor een verhaal in het Papiaments (Nederlands ondertiteld) uit het project “Anansi Masters” over Kompa Nanzi en Cha Tigu zoals ze in het Papiaments heten.

Uit deze en de honderden andere filmpjes van Anansi Masters blijkt dat het vertellen van Anansi-verhalen nog altijd gebeurt op de Antillen, Suriname, Ghana, Nederland en nog vele andere plaatsen in de Caraïben en zelfs de Verenigde Staten. Op de Maagdeneilanden is Anansi ook een bekend figuur. In het Afro-Vlaams van de huidige Amerikaanse Maagdeneilanden (gesproken tussen grofweg 1800 en 1987) zijn er ook Anansi-verhalen overgeleverd. Deze verhalen draaien meestal rond Anansi en Tekoma. De naam Tekoma komt van Ntikuma, die in de oorspronkelijke Asante verhalen de oudste zoon van Anansi is. In de overgeleverde verhalen van de Amerikaanse Maagdeneilanden wordt Tekoma afwisselend aangeduid als Anansi's schoonzoon, schoonvader of zwager. Tekoma vervult ook vaak de rol die bijvoorbeeld Tijger inneemt in versies in het Papiaments of het Sranantongo.

Bron: <https://stemmenvanafrika.nl/anansi-en-de-grote-oversteek/>

Liederen over het bestaan van de zwarte Curaçaose bevolking vóór en na 1863

Di ki manera

Ta di ki manera
nos lo biba den mundu akí
ku pekador di mundu
tur ta malmurá nos
Nos n' sa di ki manera
nos lo hasi pa biba n'e mundu akí
ku pekador di mundu
nan tur ta kibra nos.
Ta di ki manera
Ta di ki manera nos lo biba n'e mundu akí
Si m'a hasi malu,
pekador di: m'a hasi malu.
Si m'a hasi bon,
tambe pekador di: m'a hasi malu

(Zíkinzá fragment T0013)

Katibu ta galiña

Katibu ta galiña, mama
katibu ta galiña
Shon ta bende nos, mama,
ta bende nos
Katibu ta galiña, mi mama
katibu ta galiña
Nos ta troka shon, mama
Mira kon m'a papia shon, mama
katibu ta galiña
Katibu ta galiña, mama
katibu ta galiña
E shon ta bende nos, mama,
ku plaka na man
Nos ta troka shon, mama
Ata nos ta troka shon, mama
Katibu ta galiña
Shon ta bende nos, mama,
ku plaka na man

(Zíkinza fragment T0487)

Di ki manera

Hoe dan?
Maar hoe dan
te leven op deze wereld
als de zondaars van de wereld
kwaad spreken van ons
Wij weten niet wat
te doen om te leven op deze wereld
als de zondaars van de wereld,
allemaal, ons kapot maken
Maar hoe dan
Hoe dan te leven op deze wereld
Als ik fouten bega,
zeggen de zondaars dat ik fout ben
Als ik goed doe,
zeggen de zondaars ook dat ik fout ben

Slaven zijn als kippen

Slaven zijn als kippen, moeder
slaven zijn als kippen
De shon verkoopt ons, moeder
verkoopt ons
Slaven zijn als kippen, moederlief
slaven zijn als kippen

We gaan van de ene naar de andere shon,
moeder.
Hooft u mij, moeder
Slaven zijn als kippen

Slaven zijn als kippen, moeder
slaven zijn als kippen
De shon verkoopt ons, moeder
handje contantje
Van de een naar de andere shon, moeder
Slaven zijn als kippen
De shon verkoopt ons
tegen gereede betaling

Kaiman djuku

Kaiman djuku, Djuku kaiman
Shon, m'a kaba ku bo
Kaiman djuku, Djuku kaiman
M'a lab'e tayó
Kaiman djuku, Djuku Kaiman
M'a bari kushina
Kaiman djuku, Djuku kaiman
M'a drecha bo bed(?)
Kaiman djuku, Djuku kaiman
Djaka keda ku bo
Kaiman djuku, Djuku kaiman
Djaka keda ku bo
Kaiman djuku,
Djuku kaiman
-E ta bon. Ta dia di libertat nan a kant'e, no?
-Sí
-Dia klok a bati libertat

-Sí. Defuntu mi tata a kanta, nan a bisa nos
-I e mama...
-Mi tata tabata katibu
-Katibu ainda, si, si...
-Mi tata.
-Mama tambe no...
-Mi mama sí no!
-Mama no; tabata liber kaba.

(Zikinza fragment T0881)

Kaiman djuku

Kaiman djuku, djuku kaiman
Shon, ik ben klaar met je
Kaiman djuku, djuku kaiman
Ik heb de vaat gewassen
Kaiman djuku, djuku kaiman
Ik heb de keuken schoongeveegd
Kaiman djuku, djuku kaiman
Ik heb je bed(?) opgemaakt
Kaiman djuku, djuki kaiman
Zoek het nu maar uit
Kaiman djuku, djuku kaiman
Zoek het nu maar uit
Kaiman djuku, djuku kaiman

-Ah, goed. Hebben ze dat op de dag van de
vrijheid gezongen?
-Ja
-De dag dat de klokken de vrijheid inluidden
-Ja, wijlen mijn vader heeft dit gezongen, is ons
verteld

-En uw moeder?
-Mijn vader was slaaf.
-Slaaf, ja...
-Mijn vader.
-Moeder niet?
-Mijn moeder niet.
-Moeder niet, was toen al vrij.

Hoe bewaren de slaven die blijven hun eigenheid?

Ondanks dat de plantages het symbool zijn van de harde slavernij, zijn het uiteindelijk ook de plaatsen geworden waar de bewoners die in slavernij worden gehouden een eigen leven hebben opgebouwd. Dat is misschien nog wel de belangrijkste vorm van verzet geweest. Zowel in Suriname als op Curaçao hebben Afrikanen uit alle delen van West-en Centraal-Afrika, vanuit hun eigen culturele achtergronden en in wisselwerking met hun nieuwe omgeving, een heel nieuwe, gezamenlijke cultuur weten op te bouwen.

Het beste blijkt dat uit de talen die tijdens de slavernij ontstaan: het Sranan en het Papiaments. Zelfs de slavenhouders moeten die talen spreken willen ze iets van hun slaven gedaan krijgen. Ook ontstaan er in die tijd eigen religies op Afrikaanse basis, zoals *winti* in Suriname of het systeem dat op Curaçao met *brua* wordt aangeduid. Er komen nieuwe ritmes, nieuwe muziek en dans, nieuwe waarden, normen en tradities. Voor een deel gebeurt dat onder de ogen van de slavenhouders en moeten zij er ook rekening mee houden, voor een ander deel hebben die er nauwelijks weet van.

Natuurlijk moesten de mensen in slavernij zich onderwerpen aan het systeem om te kunnen overleven. Maar de kracht van de zelf gevormde cultuur toont ook dat die onderworpenheid vooral buitenkant is en bovendien de basis vormt om regelmatig ook fysiek in verzet te komen.